

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А М Е Т О Д І В
Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки

Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 13

Заснований в 1996 році

Рівне 2000

ББК 74.20

0–59

УДК: 371: 373: 378.

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 13. – Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет, 2000 р. – 130 с.

Збірник наукових праць містить статті із загальнотеоретичних, історико-педагогічних і методичних проблем гуманізації освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, викладачів педагогічних навчальних закладів, аспірантів, студентів, педагогів-практиків.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН **Мітюров Борис Никифорович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

заступник головного редактора:

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член АПН України **Бех Іван Дмитрович**
(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім.В.Гнатюка);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**
(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН **Дем'янчук Степан Якимович**
(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
(Прикарпатський педагогічний університет ім.В.Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
(Університет “Острозька Академія”);

кандидат педагогічних наук, доцент, член-кореспондент АПСН **Поніманська Тамара Іллівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
(Дрогобицький державний педагогічний університет ім.І.Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**
(Запорізький державний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
(Вінницький державний педагогічний університет ім.М.Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім.В.Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, доцент **Янцур Микола Сергійович**
(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет)

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №1 від 30.08.2000 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове видання, в якому можуть публікуватися результати кандидатських і докторських дисертацій з педагогічних наук (Постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р.).

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028, м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 – 7281 – 06 – 2 © Рівненський державний гуманітарний університет, 2000

можуть бути матеріалом" [14, с.72]. Особистість і характер важливіше предметів. Ціллю повинні бути не знання, а розвиток особистості. Крім того, ніякі знання не можуть бути втілені в людину. Навчання є процес активний; воно передбачає досягнення всього засобом пізнання, воно базується на органічній асиміляції, що йде зсередини. Найважчий урок, на думку Д. Дьюї, який доводиться засвоїти – це практичний. Д.Дьюї розглядає виховання не як щось накладене на дитину ззовні, а як зростання, розвиток тих властивостей і здібностей, з якими вона з'явилась на світ. "Необхідно, - писав Дьюї, - школу перетворити в зародок суспільного життя, створити в ній актуальну роботу, яка б багатогранно відбивала життя суспільства, була б наскрізь пронизана духом мистецтва, історії і науки" [14, с.78]. Усвідомлюючи необхідність поєднання в процесі виховання і навчання духовного розвитку особистості з її здібностями до суспільної роботи, Дьюї переконаний, що інтереси людини в цілому співпадають з інтересами демократичного суспільства.

Л і т е р а т у р а:

1. Макс Шеллер. Формы знания и образования. // Избр. произв. – М., 1994.
2. Кошелева В.Л. М. Хайдеггер: Феноменологическое осмысление современной культуры и проблемы образования // Философия образования для XXI века. – М., 1992.
3. Томанов Л.В. Представление об идеальном педагоге студентов факультета дошкольного воспитания // Проблемы и методы диагностики в педагогике, психологии. – С-Пб, 1993.
4. Леонтьев А.Н. Психологические вопросы сознательности учения. – М.-Л.: Известия АПН РСФСР. Вып. 7. 1947. С. 3-40.
5. Унт И.Э. Индивидуализация и дифференциация обучения. – М., 1990.
6. Философия образования для XXI века / сб. ст. / Ред. сост. Н.Н. Пахомов, Ю.Б. Тунталов. – М., 1992, - 205с.
7. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.
8. Вернадский. В. И. Философские мысли натуралиста. – М., 1988.
9. Сковорода Григорій. Твори: У 2-х т. -Т. 1. &– К. 1994. Песталоцци И.Г. Избранные педагогические сочинения в 2-х тт. /Перевод с нем., под ред. В.А.Ротенберга, В.М.Кларина. – М., 1981, 334 с. Русова С.Ф. "Порадник діячам позашкільної освіти і дошкільного виховання" Вип. I, - К., 1918, Сухомлинський В.О. Сто порад учителям. – К., 1988. Юркевич П.Д. Читання про виховання. – К. 1865.
10. Джон Дьюи. Демократия и образование. – М., 1931.

Одержано редакцією 22.06.2000

УДК 371.13

Н.Ф. Самсонюк

РОЛЬ СПЕЦКУРСУ “ІГРОВІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ” У ФОРМУВАННІ ФАХОВИХ ЗНАНЬ ТА УМІНЬ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

За одним з концептуальних положень сучасного дитячого садка освіта дошкільників повинна здійснюватися в процесі гри. Доведено, що гра – одна з найвідчутніших потреб дітей цього періоду життя і у пізнанні довкілля вона така ж результативна, як і навчання. Тому, часто, майстерність вихователя визначають за його умінням використовувати гру, як засіб, метод чи форму організації дошкільної освіти, за рівнем володіння ним уміннями через гру вводити малюків у складний світ предметів, мови, природи, математики, живопису, музики та ін.

В процесі оволодіння фаховими знаннями, студенти набувають уявлень про різні види доступних дошкільникам ігор, про методику підготовки дітей до участі в них. Однак, не завжди вміють підбирати їх згідно програмних вимог занять, самостійно визначати їх місце в навчально-виховному процесі будь-якої вікової групи, об’єктивно оцінювати ігровий спосіб навчання.

Допомогти студентам оволодіти теоретичними основами проблеми використання гри як методу навчання і розвитку мислительної активності дітей, а також навичками практичного їх застосування у всебічному вихованні дошкільників, покликаний спецкурс “Ігрові методи навчання дітей”. Він являється важливим компонентом фахової підготовки спеціалістів в галузі дошкільного виховання, оскільки суттєво доповнює такі навчальні дисципліни, як-то: дошкільна педагогіка, дитяча психологія, методики навчання дітей.

Основними завданнями спецкурсу є:

- теоретичне обґрунтування взаємозв’язку таких педагогічних понять як гра – навчання – розвиток;
- ознайомлення з видами навчально-розвиваючих ігор, що забезпечують цей взаємозв’язок;
- виявлення місця навчально-розвиваючих ігор в педагогічному процесі всіх вікових груп дитячого садка;
- формування у студентів уміння відбирати ігри і користуватися ними як ефективним методом навчання і розвитку розумової активності дітей;
- розвиток умінь виготовлення необхідної ігрової атрибутики.

Матеріали лекцій та практичних занять демонструють студентам реалізацію ідей “навчати в грі”, “навчатись граючись” (Ш.О. Амонашвілі, Л.В. Артемова, Л.С. Виготський, Т.І. Бабунова, З.М. Богуславська, А.К. Бондаренко, Б.П. Нікітін, Є.О. Смирнова, А.А. Столяр та ін.) в сучасній науці та практиці, значенні ігрового способу навчання.

Спецкурс передбачає також ознайомити студентів з розробками навчально-розвиваючих ігор різних авторів та поправляти майбутніх вихователів у включенні їх в освітній процес дитячого садка.

Знайомлячись з загальними питаннями спецкурсу, студенти переконуються в тому, що гра створює умови не тільки для безпосереднього контактування дітей з предметами, а й, що дуже

важливо у навчанні, задовольняє їх прагнення до активної взаємодії з оточуючим світом, проникнення у суть його складових, пробуджує допитливість, бажання більше пізнати, знайти відповіді на безліч питань.

Осмилення студентами теоретичного матеріалу сприяє усвідомленню ними специфіки навчально-розвиваючих ігор і їх ролі у розкріпаченні дитячої уяви, розвитку уміння діяти “ в умі”, само організовуватися і контролювати, оволодівати механізмом майбутньої навчальної діяльності в школі, довільністю поведінки і спілкування з дорослими і однолітками. І в той же час, проникнення в педагогічні умови пізнавального розвитку дошкільників в грі, дозволяє майбутнім фахівцям зрозуміти місце вихователя як організатора, учасника чи партнера в дитячій грі.

Об'єктом окремого вивчення в спецкурсі є розвиваючі ігри, що передбачають організацію діяльності дітей за допомогою досліджень. В дошкільній педагогіці цей вид ігор розглядався Є.І. Михеєвою, Ф.М. Блехер, О.І. Сорокіною, Н.В. Аванесовою, З.М. Богуславською, К.І. Корзаковою, Б.П. Нікітіним, О.А. Дьяковою, Н.П. Зінковою. Вченими детально класифіковані ці ігри, визначені структура, зміст і значення.

Важливим, на нашу думку, є те, що студенти, працюючи в спецкурсі “Ігрові методи навчання дітей”, аналізуючи освітньо-розвиваючі можливості ігор, вчать бачити те, на чому найчастіше в інших педагогічних дисциплінах увага не загострюється. А саме, ці ігри сприяють формуванню у дітей кмітливості, логіки мислення, гнучкості розуму, просторової уяви, математичних, конструкторських здібностей, винахідливості, здогадливості, уміння знаходити залежності і закономірності, помилки і недоліки, передбачати результати своїх дій та ін.

Не менш важливим завданням спецкурсу є і навчання його слухачів підбирати та використовувати розвиваючі ігри в роботі з дошкільниками, визначати їх місце в педагогічному процесі дитячого садка. Практичній діяльності студентів передують аналітична діяльність, до змісту якої входять: дослідження особливостей сенсорного розвитку дошкільників, становлення їх інтересу до відчутних ознак, якостей, властивостей предметів навколишнього світу, рівнів набуття ними чуттєвого досвіду (дій, уявлень, мовлення). Виявлення можливостей використання різних видів ігор з метою повідомлення дітям узагальнених знань, формування у них уміння обстежувати величини, форму, колір, визначати кількість, смакові, теплові та інші відчуття, користуватися “еталонами” обстеження предметів.

Вивчення наукових пошуків Ф.Н. Блехер, Н.Б. Мчедлідзе, А.К. Бондаренко, М.Г. Герман, Н.А. Генінг та інших, що доводять ефективність ігрового методу формування у дошкільників мовленнєвих умінь і навичок. На основі цього розробка критеріїв оцінки та відбору ігор, які можуть бути використані в удосконаленні умінь дітей орієнтуватися в оточуючому і формуванні словника; у розвитку уміння звязно говорити, порівнювати, групувати, класифікувати, узагальнювати, доводити, висловлюватися у відповідності з граматичним ладом рідної мови, вимовляти всі її звуки, вдало користуватися особистими голосом та мімікою в процесі спілкування.

Аналіз освітніх, виховних та розвиваючих можливостей математичних ігор, виявлення їх ролі в переході дітей від незнання математики до знання. Класифікація і характеристика цікавого математичного матеріалу, продумування методики включення його в навчання дітей з метою розвитку таких мислительних процесів, як обдумування, передбачення, міркування, припущення, здогад, а також інтелектуальних якостей – кмітливості, винахідливості, тямущості.

Обстеження ігор, що забезпечать вищий коефіцієнт засвоєння дошкільниками “Дивосвіту природи”, заохотять малюків до самостійних відкриттів у навколишньому світі. Крім того, набуття студентами уміння користуватися грою на рівні з іншими методами і прийомами ознайомлення дошкільників з світобудовою, живим і неживим природним довкіллям, формуванні дитячої компетентності в сфері ”Природа”, ознайомлення з багатоманітністю об’єктів елементів, явищ природи, їх якостей, властивостей, станів, будови, умов зростання, способів існування.

Визначення місця гри в навчанні дітей дошкільного віку основам зображувальної діяльності, в перетворенні освітнього процесу в цікаву для малюків справу. Перевірка на практиці можливостей гри як засобу активізації бажання дітей оволодіти специфічним навчальним змістом, а також як засобу керівництва і оцінки результатів дитячих робіт.

Виявлення та оцінка наукового і практичного досвіду (Е.Я. Степаненкова, В.Д.Сич, В.Б. Клименко, І.Т. Маландін та ін.) ознайомлення дітей з правилами дорожнього руху. Цій стороні комплексної освітньо-виховної роботи дитячого садка, в останні роки не заслужено мало приділяють уваги. Завданням спецкурсу є заохотити студентів до поглибленого вивчення методики ознайомлення дітей з елементарними поняттями законів вулиць і доріг, специфікою назв їх безпечних та небезпечних місць (перехрестя, пішохідна доріжка, острівець безпеки, зупинка, світлофор), дорожніх знаків. Виявлення і включення в педпроцес дидактичних, сюжетно-дидактичних ігор, ігор-ситуацій, кросвордів, лабіринтів з метою забезпечення успішного оволодіння дітьми програмою навчання і уміння орієнтуватися в життєвому середовищі міста, запобігання нещасних випадків.

Програма спецкурсу “Ігрові методи навчання дітей” досить об’ємна. Вона передбачає не тільки поглиблене вивчення студентами різноманітного ігрового матеріалу і засвоєння принципів організації освітньо-виховного процесу в дитячому садку на засадах розвиваючих ігор, але й набуття ним практичних умінь. Спецкурс створює підґрунтя для оволодіння фаховими знаннями і вміннями в процесі наукового пошуку.

Л і т е р а т у р а :

1. Артемова Л.В. Вчися граючись. – К., 1995. – 235с.
2. Бабаева Т.И. У школьного порога. – М.: Просвещение, 1993. – 93с.
3. Богуславская З.М., Смирнова Е.А. Развивающие игры для детей младшего дошкольного возраста. – М., 1991. – 198с.
4. Доронова Т.Н., Якобсон С.Г. Обучение детей 2-4 лет рисованию, лепке, аппликации в игре. – М., 1992. – 80с.

5. Михайлова З.А. Игровые занимательные задачи для дошкольников. – М., 1990. – 160с.
6. Пеку Г.П. Педагогические условия познавательного развития старших дошкольников в режиссерской игре с применением компьютерных средств // Автореф. дис... канд. пед. наук - М., 1992. – 24с.
7. Развивающие игры для детей. – М., 1990. – 240с.
8. Швайко Г.С. Игры и игровые упражнения для развития речи // Под ред В.Гербовой. – М. – 1988. – 60с.
9. Янківська О.П. Дидактичні ігри в дитячому садку. – К., 1985. – 150с.

Одержано редакцією 5.08.2000

УДК 37.011.31

Л.М.Кравець

САМОАНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ

Важливість формування у педагога умінь здійснювати аналіз і самоаналіз педагогічної діяльності відзначали як видатні педагоги минулого (К.Д.Ушинський, С.Т.Шацький, А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський), так і сучасні дослідники (В.Г.Бондар, Ю.А.Конаржевський, Ю.Л.Львова та ін.). В практичній діяльності вищих навчальних закладів країни нагромаджений значний досвід удосконалення професійного навчання, про що свідчать матеріали наукових досліджень, багаточисельних конференцій та ін. Багато вчених вивчають проблеми педагогічного аналізу і самоаналізу, як необхідних компонентів професіограми вчителя [2; 3; 7; 8].

Під самоаналізом педагогічної діяльності розуміють процес пізнання, спрямований на вивчення вчителем стану та результатів своєї навчально-виховної роботи, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між елементами педагогічних явищ, визначення шляхів подальшого вдосконалення процесу навчання і виховання учнів [2].

Аналітичне ставлення педагога до власної діяльності може виявлятися в різних ситуаціях, оскільки вчитель не може не аналізувати і не оцінювати того, що робить він сам, його колеги і учні. Педагог виступає в рефлексивній позиції у спеціально організованих формах обміну досвідом педагогічної діяльності в школі, районі, області, в процесі колективного обговорення проблем, аналізуючи результати свого досвіду і інших вчителів, знаходячи способи вирішення багатьох навчальних завдань. Такий аналіз і самоаналіз цінний тим, що він здійснюється не тільки в спеціально створених умовах, але й в самостійному обдумуванні власних дій. Завдяки аналітичному досвіду спілкування з колегами, учитель здобуває знання, які мають для нього особливе значення, практичну достовірність, переконливість.

А.С.Макаренко наголошував на ще одному важливому аспекті аналітичної діяльності педагога: “Я переконаний, що як би успішно не закінчила людина педагогічний вуз, якою б вона

Зміст

Передмова	3
Павелків Р.В Психологічні чинники формування моральної поведінки школярів	4
Поніманська Т.І. Теоретичні засади гуманізації виховання дітей дошкільного віку	10
Дичківська І.М. Проблема становлення особистості дитини як один з напрямів інтеграції вітчизняних і зарубіжних ідей педагогічного гуманізму	15
Мельник І.М. З історії духовної освіти на Волині.....	19
Філоненко Р.С. Роль товариства "Просвіта" у вихованні підростаючого покоління (20-30pp.).....	28
Сергєєва В.Ф. Система національного дошкільного виховання С.Русової – джерело інноваційних технологій сучасного дошкілля.....	32
Григорішин Г.І. Проблема особистості вихователя в педагогічній спадщині С.Ф. Русової.....	36
Белова С.А. До питання про вальдорфську педагогіку в сучасному світі.....	39
Дзюбишина Н.Б. Реформа шкільної системи в Чехословаччині в період Першої республіки (1918 – 1938).....	43
Дем'янюк Т., Байрамова М., Мельничук Л. Інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами.....	49
Фасолько Т.С. Виховання у старших дошкільників позитивного емоційного ставлення до моральних норм.....	56
Беленька Г.В. Розвиток мислення у дітей дошкільного віку в процесі ознайомлення їх з природою	60
Горопаха Н.М. Урізноманітнення форм екологічної освіти дошкільнят.....	63
Меналюк Г.Ф. Шляхи підвищення ефективності навчання дітей дошкільного віку елементам математики.....	73
Семенюк М.П., Сак Л.А. Педагогічний експериментальний майданчик: досвід, перспективи.....	80
Ремизович Г.М. Управлінські аспекти процесу впровадження інноваційних технологій в діяльність дошкільного закладу.....	84
Машикіна Л.А. Науково-педагогічна діяльність викладача педагогічного училища та коледжу в контексті підготовки студентів до використання інновацій	88
Підкурганна Г.О. Ідеї педагогічного гуманізму в художньо-педагогічній підготовці студентів факультету дошкільного виховання.....	93
Самсонюк Н.Ф. Роль спецкурсу "Ігрові методи навчання дітей" у формуванні фахових знань та умінь майбутніх вихователів	100
Кравець Л.М. Самоаналіз педагогічної діяльності як складова професійної підготовки вчителя.....	104
Шамрай О.Б. Сутність педагогічної культури майбутнього вчителя в контексті національних традицій.....	107
Малаканова Л.В. Дослідження впливу організаційно-педагогічних умов оцінювання на якість професійної підготовки майбутнього вчителя	111
Солоненко Н.С. Ділові ігри в процесі вивчення менеджменту	117
Відомості про авторів	125

Наукове видання

**Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Наукові записки Рівненського гуманітарного університету

Випуск 13

Заснований в 1996 р.

**Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Фасолько Т.С.
Комп'ютерна верстка Коломис О.Ф.**

Здано до набору 20.06.2000р. Підписано до друку 30.08.2000р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 15,4. Обл. вид. арк. 16,1. Замовлення № 7 Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра дошкільної
педагогіки
(тел. 22-02-77)

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ТОВ "Центр соціально-економічного розвитку освітянства"
33000 м. Рівне, вул. Толстого, 3

О - 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць: Наукові записки
Рівненського гуманітарного університету. Випуск 13. — Рівне,
Рівненський державний гуманітарний університет, 2000 р. — 130 с.

ISBN 966 — 7281 — 06 — 1.

Збірник наукових праць містить статті із загальнотеоретичних, історико-педагогічних і методичних
проблем гуманізації освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, викладачів педагогічних
навчальних закладів, аспірантів, студентів, педагогів-практиків.

УДК: 371:373:378

ББК 74.20